

การสืบทอดและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการของชุมชนชาวไทย ในมะริด ประเทศพม่า*

AN INTEGRATIVE INHERITANCE AND PROPAGATION OF BUDDHISM IN THAI COMMUNITY IN MYEIK, MYANMAR

ณัฏฐิ์ ศรีดี¹, ณัฏฐนาถ ศรีเลิศ^{2*}

Naddhira Sridee¹, Natthanat Srilert^{2*}

¹คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระนครศรีอยุธยา ประเทศไทย

¹Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phra Nakhon Si Ayutthaya, Thailand

²คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ราชบุรี ประเทศไทย

²Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Ratchaburi Buddhist College, Ratchaburi, Thailand

*Corresponding author E-mail: kratai_im@yahoo.com

*Tel: 084-451-9351

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ 1) ศึกษาประวัติและภูมิหลังการนับถือพระพุทธศาสนาของชุมชนชาวไทย 2) พัฒนาระบบการเรียนรู้เพื่อการเผยแผ่และสืบทอดพระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการ และ 3) ขับเคลื่อนกระบวนการดังกล่าวให้เกิดความยั่งยืนในชุมชนชาวไทย ณ เมืองมะริด ประเทศพม่า การวิจัยใช้ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพ โดยอาศัยการศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มย่อย และการวิเคราะห์เชิงพรรณนา ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนชาวไทยในมะริดมีรากฐานทางประวัติศาสตร์เชื่อมโยงกับการเคลื่อนย้ายผู้คนตามแนวชายฝั่งตะนาวศรี-อันดามัน ขณะที่การกำหนดเขตแดนในยุคอาณานิคมและบริบทด้านความมั่นคงส่งผลต่อสถานะพลเมืองและการอพยพ ก่อให้เกิดข้อจำกัดด้านสิทธิและโอกาส อย่างไรก็ตาม พระพุทธศาสนายังคงเป็นแกนกลางของวิถีชีวิตและอัตลักษณ์ของชุมชน โดยได้รับอิทธิพลสืบเนื่องมาอย่างยาวนาน วัดไทยทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางทั้งด้านศาสนา สังคม และการศึกษา การสืบทอดพระพุทธศาสนาดำเนินผ่านกลไกสำคัญ ได้แก่ ครอบครัว วัด พระสงฆ์ และประเพณีบวชเรียน รวมไปถึงการส่งเสริมเยาวชนเข้าศึกษาในสถาบันสงฆ์ของประเทศไทย ด้านกระบวนการเรียนรู้เชิงบูรณาการ พบการเชื่อมโยงระหว่างวัด ครอบครัว ประเพณี และสื่อดิจิทัล เพื่อถ่ายทอดหลักธรรม เสริมสร้างคุณธรรม เป็นกลไกการต่อระหว่างวัฒนธรรมของชุมชนพลัดถิ่นที่เสมือนจริงยุคดิจิทัล เป็นกระบวนการที่ผู้คนใช้สื่อสังคมออนไลน์และแพลตฟอร์มดิจิทัลเป็นพื้นที่ในการรักษาอัตลักษณ์ สร้างชุมชน กระบวนการดังกล่าวยังเผชิญข้อจำกัดจากความหลากหลายทางวัฒนธรรม ทรัพยากรที่จำกัด และความสนใจของเยาวชนที่ลดลง ดังนั้น การพัฒนาอย่างยั่งยืนควรมุ่งเสริมสร้างศักยภาพผู้นำศาสนาและเยาวชน ส่งเสริมบทบาทครอบครัว บูรณาการหลักธรรมกับการพัฒนาชุมชนและเศรษฐกิจ ตลอดจนประยุกต์ใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่

คำสำคัญ: การสืบทอด, การเผยแผ่, พระพุทธศาสนา, ชุมชนชาวไทย, มะริด

Abstract

This research article has three main objectives: 1) To examine the historical background and development of Buddhist adherence among Thai communities; 2) To develop an integrated learning process for the dissemination and transmission of Buddhism; and 3) To promote the sustainable implementation of such processes within the Thai community in Myeik, Myanmar. This study employs a qualitative research methodology, utilizing documentary analysis, in-depth interviews, focus group discussions, and descriptive analysis. The findings reveal that the Thai community in Myeik has historical roots closely linked to population movements along the Tenasserim-Andaman coastal corridor. The demarcation of borders during the colonial period, together with security-related factors, has significantly influenced citizenship status and migration patterns, resulting in inequalities in rights and opportunities. Nevertheless, Buddhism remains the central pillar of the community's way of life and identity, with a long-standing historical influence. Thai temples serve as key institutions functioning as religious, social, and educational centers. The transmission of Buddhism operates through several core mechanisms, including family, temples, the monastic community, and the tradition of ordination, as well as through the support of youth education in monastic institutions in Thailand. In terms of integrated learning processes, the study identifies a dynamic linkage among temples, families, traditions, and digital media in transmitting Buddhist teachings and fostering moral development. This integration also functions as a form of cultural negotiation within a digitally mediated diasporic community, where social media and digital platforms serve as spaces for maintaining identity and strengthening communal bonds. However, these processes face limitations arising from cultural diversity, resource constraints, and declining youth engagement. Therefore, sustainable development should emphasize strengthening the capacity of religious leaders and youth, enhancing the role of families, integrating Buddhist principles with community and economic development, and applying technology in ways that are appropriate and responsive to the local context.

Keywords: Inheritance, Propagation, Buddhism, Thai Community, Myeik

บทนำ

หลักการสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงตลอดระยะเวลายาวนาน คือ “การสืบทอด” และ “การเผยแผ่” ซึ่งปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนตั้งแต่ยุคพุทธกาล เมื่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงส่งพระอรหันตสาวก จำนวน 60 รูป ออกประกาศพระศาสนาเป็นครั้งแรก ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน โดยทรงมีพระพุทธดำรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย...พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่ท้าวดาและมนุษย์ทั้งหลาย” (ส.ส. (ไทย) 15/141/179) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) แม้ในวาระใกล้เสด็จดับขันธปรินิพพาน พระองค์ยังทรงฝากพระศาสนาไว้กับสงฆ์สาวก เพื่อให้เกิดการสืบทอดต่อไป โดยตรัสย้ำว่า “อานนท์ บางทีพวกเธออาจจะคิดว่า ‘ปาปจันมีพระศาสดาล่วงลับไปแล้ว พวกเราไม่มีพระศาสดา’ ขอนี้พวกเธอไม่พึงเห็นอย่างนั้น ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไป ก็จะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย” (ติ.ม. 10/216/164) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ภายหลังการปรินิพพาน พระอรหันตสาวกได้ร่วมกันชำระพระธรรมวินัยและถ่ายทอดคำสอนด้วยการจดจำสืบทอดกันมา จนกระทั่งในพุทธศักราช 234 พระเจ้าอโศกมหาราชได้ส่งคณะพระธรรมทูตออกประกาศพระพุทธศาสนา 9 สาย

ส่งผลให้พระพุทธศาสนาแผ่ขยายและมั่นคงในภูมิภาคต่าง ๆ โดยเฉพาะสายที่ 8 ซึ่งนำโดยพระโสมณะเถระและคพระอุตตระเถระ ได้เดินทางมายังดินแดนสุวรรณภูมิ อันได้แก่พื้นที่พม่าและไทยในปัจจุบัน ทำให้พระพุทธศาสนาได้เชื่อมโยงและบูรณาการเข้ากับประวัติศาสตร์ ความเชื่อ ซึ่งไม่ได้เป็นเพียงระบบความเชื่อทางจิตวิญญาณเท่านั้น หากยังทำหน้าที่เป็นกลไกทางสังคมที่หล่อหลอมระบบคุณค่า วิถีชีวิต และความสัมพันธ์ของชุมชนในหลายประเทศ (Swearer, D. K., 2010)

ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พระพุทธศาสนาได้หยั่งรากอย่างมั่นคงผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนทางการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมตั้งแต่สมัยโบราณ ส่งผลให้พระพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมและความต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์ของรัฐและชุมชนในภูมิภาคนี้ (Keyes, C. F., 1989) อย่างไรก็ตาม ในยุคโลกาภิวัตน์ที่มีการเคลื่อนย้ายของผู้คนข้ามพรมแดน การธำรงอัตลักษณ์ทางศาสนาในพื้นที่นอกเขตแดนรัฐชาติเดิมได้กลายเป็นประเด็นสำคัญ ชุมชนพลัดถิ่น (Diaspora communities) มักใช้ศาสนาเป็นกลไกในการรักษาความเป็น “บ้าน” ทางวัฒนธรรมและจิตวิญญาณ ท่ามกลางบริบททางสังคมและการเมืองที่เปลี่ยนแปลง (Vertovec, S., 1999) กรณีของชุมชนชาวไทยในเมืองมะริด (Myeik) ประเทศเมียนมา เป็นตัวอย่างสำคัญที่สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างศาสนา วัฒนธรรม และอัตลักษณ์ในบริบทของชุมชนพลัดถิ่น แต่ยังคงรักษาศรัทธาในพระพุทธศาสนาเถรวาทผ่านพิธีกรรม การสนับสนุนวัดไทย และการถ่ายทอดคุณค่าทางศาสนาสู่คนรุ่นหลัง ซึ่งสะท้อนบทบาทของศาสนาในฐานะทุนทางวัฒนธรรมและเครื่องมือในการธำรงความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ (Bourdieu, P., 1986) เมื่อครั้งอดีตในสมัยอยุธยา เมืองมะริดเป็นส่วนหนึ่งของสยาม แต่ในครั้งที่พม่ารุ่งเรืองดินแดนแห่งนี้ก็ตกเป็นของพม่า ผลัดเปลี่ยนการเป็นเมืองขึ้นของพม่าและสยามเรื่อยมา จนในยุคอังกฤษเข้ามายึดครองพม่า และได้มีการปักปันเขตแดนระหว่างอังกฤษและสยามเมื่อ พ.ศ. 2411 ดินแดนแถบนั้นก็ตกเป็นของพม่าอย่างถาวร ในอดีตเส้นแบ่งแดนและรัฐชาติยังไม่เข้มข้นนัก ทำให้ชาวไทยที่อยู่ในดินแดนที่เสียไปยังคงไปมาหาสู่กับคนไทยในฝั่งสยามได้เป็นปกติ แต่ช่วงที่ผ่านมามีเมื่อเส้นเขตแดนกลายเป็นความมั่นคงของรัฐ ทำให้คนไทยทั้งสองฝั่งถูกบังคับให้ต้องเลือกสัญชาติและถิ่นที่อยู่ คนไทยนับหมื่นในดินแดนที่เสียไปให้พม่า จึงกลายเป็นคนพลัดถิ่น หรือ “ชาวไทยถิ่นพลัด” (ทรงชัยทองปาน และรัชพล ไทยฤทธิ์, 2561) ในขณะเดียวกัน คนไทยพลัดถิ่นเหล่านี้ก็พัฒนาไปเป็นคนพลัดถิ่นแบบใหม่ซึ่ง “อยู่กับที่” ถึงแม้จะไม่มีกรอบพหุวัฒนธรรม แต่พอของการปักปันเขตแดนระหว่างอาณานิคมอังกฤษในพม่ากับราชอาณาจักรสยามในปี พ.ศ. 2411 ก็ทำให้ชุมชนชาวสยามในตะนาวศรีเปลี่ยนสถานะจาก “คนท้องถิ่น” กลายเป็น “คนพลัดถิ่น” (มนต์ชัย ผ่องศิริ และคณะ, 2557) ซึ่งแนวคิดเรื่องกลุ่มผู้พลัดถิ่นถูกนำมาใช้เพื่ออธิบายกระบวนการย้ายถิ่นข้ามชาติ และความสำคัญของเครือข่ายทางสังคม วัฒนธรรม และทุนที่มีอยู่ตั้งแต่ก่อนการอพยพ แนวคิดนี้ไม่ใช่เรื่องใหม่ทั้งหมด (Osten, W., 2002)

ชาวไทยในเมืองมะริด ประเทศพม่าถือเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีเชื้อสายเดียวกับไทยสยามในประเทศไทย โดยส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในเขตตะนาวศรี รวมถึงเมืองมะริดและทวาย มีประวัติการตั้งถิ่นฐานยาวนานก่อนดินแดนดังกล่าวจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของเมียนมาในปัจจุบัน พวกเขายังคงรักษาอัตลักษณ์ความเป็นไทยไว้ทั้งภาษา ศาสนา การใช้สกุลเงินไทย และการใช้นามสกุลแบบไทย จากประเด็นดังกล่าว แนวคิดเรื่อง Diaspora ถูกนำมาใช้อธิบายกระบวนการพลัดถิ่นข้ามชาติและความสำคัญของเครือข่ายทางสังคม วัฒนธรรม และทุนที่มีอยู่ก่อนการเปลี่ยนสถานะดังกล่าว (Osten, W., 1996) ในกรณีชุมชนไทยตะนาวศรี แม้ไม่มีการอพยพข้ามพรมแดน แต่การกำหนดเขตแดนใหม่ได้เปลี่ยนสถานะของชุมชนจาก “คนท้องถิ่น” กลายเป็น “คนพลัดถิ่นแบบอยู่กับที่” (มนต์ชัย ผ่องศิริ และคณะ, 2557) หลังพม่าได้รับเอกราช ชาวไทยในมะริดยังคงดำรงชีวิตอย่างสงบ ซึ่งในราชกิจจานุเบกษาพม่าได้ระบุสถิติชาวไทยหรือที่ชาวพม่า เรียกว่า ชาวสยามมีจำนวนประมาณ 9,000 คน อาศัยอยู่ในเมืองมะริด และใช้ภาษาไทย (G.P. Andrew, n.d.) จนกระทั่ง พ.ศ. 2535 เมื่อรัฐพม่าเริ่มนโยบายกลืนกลาย เช่น การตั้งโรงเรียนพม่า การนำชาวพม่าเข้ามาในชุมชนไทย และการส่งพระสงฆ์พม่าเข้าประจำวัดไทย จากข้อมูลสถิติ พบว่า มีวัดไทยประมาณ

10 แห่ง มีเพียง 2 แห่งที่พระสงฆ์ไทยเป็นเจ้าของ แต่ในปัจจุบันนี้ไม่ได้สามารถเข้าวัดได้ เนื่องจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ และอีก 8 แห่ง มีเจ้าอาวาสเป็นชาวพม่า แม้เผชิญความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมชาวไทยในมะริดยังคงใช้ภาษาไทยในชีวิตประจำวัน มีการสอนภาษาไทยแก่บุตรหลานในวัด และยังคงรักษาพิธีกรรมแบบไทย แม้ปัจจุบันเจ้าอาวาสส่วนใหญ่จะเป็นชาวพม่า การศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในชุมชนไทยพลัดถิ่นดังกล่าวจึงจำเป็นต้องวิเคราะห์ผ่านกรอบแนวคิดทางสังคมศาสตร์ร่วมสมัย โดยเฉพาะทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งอธิบายว่าสังคมมีพลวัตตามเงื่อนไขเศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยี และการเคลื่อนย้ายของผู้คน (Harper, C. L., 2011) ศาสนาในฐานะสถาบันทางสังคมจึงต้องปรับตัวต่อบริบทใหม่ ขณะเดียวกันก็ทำหน้าที่รักษาเสถียรภาพของชุมชน (Bruce, S., 2011) รวมทั้งทฤษฎีทุนทางวัฒนธรรมของบูร์ดิเยอยังชี้ว่าศาสนา พิธีกรรม และความรู้ทางศาสนาเป็นทรัพยากรเชิงสัญลักษณ์ที่สร้างความชอบธรรมและสถานะให้แก่กลุ่มคนในสังคม (Bourdieu, P., 1986) ขณะที่ทฤษฎี diaspora เน้นความสัมพันธ์สองมิติระหว่างการจัดถิ่นฐานในพื้นที่ใหม่และการเชื่อมโยงกับบ้านเกิดผ่านภาษา วัฒนธรรม และศาสนา (Safran, W., 1991)

ด้วยเหตุผลดังกล่าว แม้ที่ผ่านมาจะมีการศึกษาเกี่ยวกับชาวไทยพลัดถิ่นในเชิงประวัติศาสตร์ และสิทธิมนุษยชนอยู่บ้าง แต่ยังขาดการศึกษาอย่างเป็นระบบถึงกลไกและกระบวนการปรับตัวเชิงบูรณาการของชุมชนการใช้พระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือต่อรองเพื่อธำรงอัตลักษณ์ ท่ามกลางภาวะการถูกกลืนกลายอย่างรุนแรง ในปัจจุบันคำถามสำคัญที่ยังไม่มีคำตอบ คือ ชุมชนเหล่านี้มีกระบวนการถ่ายทอดและสืบสานอย่างไรให้ยังคงความเข้มแข็งอยู่ได้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาวิจัยเรื่อง “การสืบทอดและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการของชุมชนชาวไทยในมะริด ประเทศพม่า” อันจะนำไปสู่การสร้างตัวแบบการเรียนรู้เชิงบูรณาการที่หน่วยงานด้านศาสนาของไทย หรือเครือข่ายภาคประชาสังคมข้ามแดนสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นนโยบายเพื่อสนับสนุน และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มชาวไทยพลัดถิ่นได้อย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติและภูมิหลังการนับถือพระพุทธศาสนาของชุมชนชาวไทยในมะริด ประเทศพม่า
2. เพื่อพัฒนาระบบการเรียนรู้การการเผยแผ่และสืบทอดพระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการของชุมชนชาวไทยในมะริด ประเทศพม่า
3. เพื่อขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้การการเผยแผ่และสืบทอดพระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการของชุมชนชาวไทยในมะริด ประเทศพม่าอย่างยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีการเก็บข้อมูลเป็นไปตาม ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย แบบการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตพฤติกรรม การสนทนากลุ่ม โดยเครื่องมือวิจัยที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมา จากแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น มีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวางแผน ผู้วิจัยวางแผนก่อนการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการลงพื้นที่เก็บข้อมูล เพื่อให้การเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นไปในทิศทางเดียวกัน และได้ข้อมูลที่นำเชื่อถือได้เนื้อหาที่ได้มีความครบถ้วน และตรงกับวัตถุประสงค์การวิจัย ผลที่ได้ของระยะที่ 1 คือ แผนการเก็บข้อมูลภาคสนามสร้างความคุ้นเคยกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก และมีความสัมพันธ์กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

ขั้นตอนที่ 2 การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม เป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัยลงพื้นที่จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้นำท้องถิ่นในพื้นที่เป้าหมายที่เชี่ยวชาญทางการเผยแผ่และการสืบทอดพระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการ จำนวน 5 รูป/คน ผู้เชี่ยวชาญทางด้านกระบวนการเรียนรู้การเผยแผ่และสืบทอดพระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการ จำนวน 5 รูป/คน ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 รูป/คน และประชาชนทั่วไป

ที่เป็นตัวแทนชุมชนชาวไทยในมะริด จำนวน 10 คน โดยใช้วิธีการเจาะจงตามประเด็นที่ต้องการศึกษาวิจัย รวม 25 คน ทำการเก็บข้อมูลโดยผู้วิจัยเอง และทีมผู้ช่วยนักวิจัย

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูล เนื่องจากข้อมูลที่ได้จากงานวิจัย เป็นข้อการศึกษาทั้งเอกสาร (Documentary Research) และข้อมูลเชิงประจักษ์จากการสัมภาษณ์ เป็นกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์ที่ได้จากการสรุปตามสาระสำคัญ ด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ตามประเด็นหัวข้อ ดังนี้

ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารเนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอข้อมูล ด้วยวิธีการพรรณนา การตรวจสอบด้านข้อมูล คือ การพิสูจน์ว่า ข้อมูลที่ผู้วิจัยไดมานั้นถูกต้องหรือไม่ มีวิธีการตรวจสอบ คือ การตรวจสอบแหล่งข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ แนวคำถามที่พัฒนาขึ้นจากกรอบทฤษฎีดังกล่าว ได้รับการตรวจสอบ ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ได้แก่ รศ.ดร. มานพ นักการเรียน รศ.ดร. อำนาจ ยอดทอง และรศ.ดร. สุวิญ รักษ์ชัย โดยใช้ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of Item-Objective Congruence: IOC) เพื่อประเมินความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามการวิจัย วัตถุประสงค์ การวิจัย และบริบทของพื้นที่ศึกษา ในการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงคุณภาพแบบอุปนัย (Inductive Analysis) ผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยนำข้อมูลที่ได้มาเรียบเรียง จัดหมวดหมู่ และจำแนกอย่างเป็นระบบ หากประเด็นใดยังขาดความชัดเจน จะดำเนินการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นนั้น ๆ เพื่อให้สามารถตอบคำถามการวิจัยหลักได้อย่างครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ ทั้งนี้ ข้อมูลเชิงคุณภาพที่รวบรวมได้ถูกนำมาวิเคราะห์เพื่อค้นหาความเชื่อมโยงและความสัมพันธ์เชิงทฤษฎี อันนำไปสู่การอธิบายปรากฏการณ์ตามกรอบแนวคิดของการวิจัยอย่างมีเหตุผลและเป็นระบบ

การตรวจสอบด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล เมื่อสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักแล้ว นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ มาถอดเทปแบบคำต่อคำ จากนั้นผู้วิจัยได้ทำการให้รหัสข้อมูล จัดกลุ่มประเด็น และวิเคราะห์ความเชื่อมโยง จากนั้นผู้วิจัยได้นำผลวิเคราะห์นั้นกลับไปให้ผู้ให้ข้อมูลหลักตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้ตรงกับเจตนาของผู้ให้สัมภาษณ์ และเพื่อเป็นการยืนยันความถูกต้องของข้อมูล จากนั้นนำผลได้มาออกแบบเชิงแนวคิดเพื่อตอบ วัตถุประสงค์ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะต่าง ๆ

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ภูมิหลังการตั้งถิ่นฐานของชาวไทยในมะริด ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนชาวไทยในมะริดมีความเชื่อมโยงกับการเคลื่อนย้ายผู้คนบริเวณ “ชายฝั่งตะนาวศรี-ฝั่งอันดามัน” มาเป็นเวลานาน ชุมชนชาวไทยเมืองมะริด สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา พบว่า วัดไทยมีบทบาทสำคัญในฐานะศูนย์กลาง ทางศาสนาและวัฒนธรรมของชุมชนไทยพลัดถิ่น วัดไทยที่สำคัญในเมืองมะริด ได้แก่ วัดตอเจ้า (Twakyung) ซึ่งสันนิษฐานว่าสร้างขึ้นตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา มีพระประธานที่ผสมผสานศิลปะไทยและพม่า วัดสิงขรวราราม วัดปกเปียน หรือวัดศรีนิมิต และวัดไทยมะลิวัลย์ วัดเหล่านี้เคยตั้งอยู่ในชุมชนชาวไทยที่ยังใช้ภาษาไทยเป็นหลัก มีวิหารพระนอนองค์ใหญ่และพระพุทธรูปไม้เก่าแก่เป็นสัญลักษณ์สำคัญ และมีบรรยากาศใกล้เคียงกับวัดไทย ในชนบทภาคใต้ของประเทศไทย

ในเขตจังหวัดมะริด อำเภอตะนาวศรี ตำบลสิงขร พบวัดสิงขรวราราม และวัดทุ่งมะพร้าว ซึ่งเดิมมีพระสงฆ์ไทย เป็นเจ้าอาวาส แต่ไม่สามารถพำนักในพื้นที่ได้เนื่องจากสถานการณ์ความไม่สงบ นอกจากนี้ ยังพบวัดแหลมมูญญู วัดทุ่งชา วัดตะลิงแดง และวัดวังใหญ่ ซึ่งล้วนเกี่ยวข้องกับชุมชนชาวไทยในอดีต ส่วนในตำบลมุกโพรง อำเภอตะนาวศรี จังหวัดมะริด พบวัดหมอกทึม หรือวัดหมอกเถา วัดมุกโพรง ซึ่งตั้งอยู่บนภูเขาและมีรอยพระพุทธรูป วัดทุ่งหลวง

และวัดตะนาวศรีใหญ่ โดยในอดีตวัดไทยเหล่านี้มีเจ้าอาวาสเป็นพระสงฆ์ชาวไทย แต่ภายหลังไม่สามารถสรรหาเจ้าอาวาสชาวไทยรูปใหม่ได้ จึงมีพระสงฆ์พม่าเข้ามาดำรงตำแหน่งแทน อย่างไรก็ตาม ชาวไทยในชุมชนยังคงใช้ภาษาไทยในการสื่อสารและยึดถือพระพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตประจำวัน ซึ่งมีคนไทยเชื้อสายสยามอยู่อาศัยต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลานาน ภาพรวมจากข้อมูลแบบประวัติศาสตร์บอกเล่า (Oral History) สะท้อนว่าการเข้าออกของผู้คนระหว่างพื้นที่ฝั่งไทย ได้แก่ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร ระนอง และพังงา กับฝั่งมะริด กับตะนาวศรีเกิดขึ้นผ่านเส้นทางธรรมชาติและชายฝั่งทะเลตั้งแต่อดีต

ในประเด็นด้านความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับวัฒนธรรมท้องถิ่น จากผลการวิจัยสรุปได้ว่าพระพุทธศาสนาในชุมชนไทยมะริดมีลักษณะ “ผสมผสาน” กับบริบทท้องถิ่นเมียนมาในระดับหนึ่ง เนื่องจากทั้งสองสังคมอยู่บนฐานพุทธเถรวาทคล้ายกัน แต่มีความแตกต่างด้านพิธีกรรมและภาษา ชุมชนไทยจึงปรับใช้ศาสนกิจให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม เช่น การใช้ภาษาไทยควบคู่ภาษาเมียนมาในบางกิจกรรม และการร่วมทำบุญ ร่วมเทศกาลกับชุมชนท้องถิ่น ทำให้วัดไทยเป็น “สะพานเชื่อม” ระหว่างชุมชนไทยกับชุมชนพม่า ทั้งในมิติศาสนาและสังคม ส่วนในด้านการสืบทอดความเชื่อและพิธีกรรมจากรุ่นสู่รุ่น ชุมชนไทยมะริดดำเนินผ่าน 3 กลไกหลัก ได้แก่ 1) ครอบครัว บรรพบุรุษ พ่อแม่ ญาติพี่น้องได้ถ่ายทอดกิจกรรมด้านพระพุทธศาสนา ได้แก่ การไหว้พระ สวดมนต์ ทำบุญ เป็นกิจวัตร และพาลูกหลานเข้าวัด 2) วัดและพระสงฆ์ ถือเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ธรรมะ พิธีกรรม และการจัดการศึกษาศาสนา และ 3) ประเพณีการบวช ถูกย้าว่าเป็นธรรมเนียมสำคัญ โดยเฉพาะแนวคิดที่ว่า “ลูกผู้ชายต้องบวช” และมีขั้นตอนเตรียมตัวก่อนบวช ได้แก่ การอยู่วัด การเรียนธรรม หรือการท่องบทสวดมนต์ นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังพบว่า การส่งเสริมการศึกษาของเยาวชนบางส่วน โดยมีการส่งไปศึกษาในฝั่งไทย ได้ ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร ระนอง หรือสถาบันสงฆ์ระดับอุดมศึกษา เพื่อนำความรู้กลับมาพัฒนาชุมชน

ในประเด็นบทบาทของวัดและพระสงฆ์ต่อการคงอยู่ของพระพุทธศาสนาในชุมชน ผลการวิจัยสรุปว่า วัดและพระสงฆ์เป็นสถาบันหลักที่ทำให้พระพุทธศาสนาคงอยู่และทำหน้าที่ค้ำจุนชุมชนไทยในมะริด โดยวัดทำหน้าที่มากกว่าสถานที่ประกอบศาสนกิจ คือเป็นศูนย์กลางการรวมตัว การศึกษา การดูแลกันทางสังคม และการช่วยเหลือยามจำเป็น ส่วนพระสงฆ์ทำหน้าที่ทั้ง “ผู้นำทางจิตใจ” ผู้ถ่ายทอดธรรมะ ผู้ประกอบพิธีกรรม และผู้ให้คำปรึกษาปัญหาชุมชน ประเด็นสำคัญที่พบ คือ ชุมชนให้ความสำคัญกับการมี เจ้าอาวาสที่เป็นคนไทย เพื่อคงเอกลักษณ์และแรงศรัทธาของพุทธศาสนิกชนไทย โดยมีความกังวลว่า หากเปลี่ยนโครงสร้างผู้นำทางศาสนา อาจกระทบความต่อเนื่องของการอุปถัมภ์และทำให้วัดไทย “กลายเป็นสภาพ” ไปตามบริบทอื่น

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การศึกษากระบวนการเรียนรู้ในการเผยแผ่และสืบทอดพระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการของชุมชนชาวไทยในเมืองมะริด ประเทศพม่า เผยให้เห็นถึงความพยายามอย่างไม่ย่อท้อในการรักษาและส่งเสริมอัตลักษณ์ทางศาสนาและวัฒนธรรมไทยในต่างแดน ท่ามกลางสภาพแวดล้อมทางสังคมที่หลากหลายและเต็มไปด้วยความท้าทาย การเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาในชุมชนนี้มิได้เป็นเพียงแค่การรักษาความเชื่อ แต่เป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้าง คุณธรรม จริยธรรม และความผูกพันภายในชุมชน เพื่อให้สมาชิกสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีสติและสงบสุข สามารถสรุปเป็นประเด็น ได้ดังนี้

1. รูปแบบและกลไกการจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการ ชุมชนชาวไทยในมะริดได้พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาที่หลากหลายและสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น โดยอาศัยกลไกหลัก 4 ประการ ที่ทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ ได้แก่ 1) วัดไทย ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการศึกษา โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และฝึกปฏิบัติธรรม เน้นหลักธรรมสำคัญ ซึ่งช่วยให้ชุมชนสามารถนำหลักธรรมไปใช้ในวิถีชีวิตประจำวันได้อย่างจริงจัง 2) ครอบครัว เป็นแหล่งเรียนรู้แรกที่สำคัญที่สุดในการสืบทอดความเชื่อ โดยพ่อแม่และผู้ใหญ่เป็นผู้ปลูกฝังการสวดมนต์ การทำบุญ และการปฏิบัติศาสนกิจในโอกาสสำคัญอย่างเป็นธรรมชาติ ทำให้เด็ก ๆ ซึมซับจิตสำนึกทางศาสนาตั้งแต่เยาว์วัย 3) กิจกรรมทางศาสนา ในเทศกาลสำคัญ เช่น วันสงกรานต์ วันวิสาขบูชา และวันลอยกระทง

ยังเป็นอีกหนึ่งรูปแบบการเรียนรู้ที่ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์และความเข้มแข็งในชุมชนไทยในมะริดอย่างเห็นได้ชัด ในยุคปัจจุบัน 4) เทคโนโลยีและสื่อออนไลน์ ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการเผยแพร่พระธรรมคำสอน โดยมีการใช้เว็บไซต์ โซเชียลมีเดีย และแอปพลิเคชันต่าง ๆ ในการถ่ายทอดสดการเทศน์และการจัดกิจกรรมทางศาสนา ซึ่งทำให้ชุมชนสามารถเข้าถึงข้อมูลทางศาสนาได้ทุกที่ทุกเวลา โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่มีการรวมตัวทำไดยาก สื่อเหล่านี้ จึงกลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการสืบทอดความรู้ทางศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพและทันสมัย

2. การใช้สื่อและกิจกรรมเพื่อการสืบทอดและการผสมผสาน การสืบทอดพระพุทธศาสนาในชุมชนไทย มะริดมีการประยุกต์ใช้ สื่อและกิจกรรมทางศาสนา อย่างรอบด้าน ทั้ง สื่อท้องถิ่น เช่น วิทยุชุมชนและแผ่นพับ ที่ช่วยให้สมาชิกสามารถเข้าถึงหลักธรรมคำสอนได้ง่ายในชีวิตประจำวัน และสื่อออนไลน์ ที่เปิดโลกทัศน์ให้สามารถ ติดตามคำสอนและร่วมกิจกรรมได้แบบเรียลไทม์ การใช้สื่อดิจิทัลนี้ช่วยให้การสืบทอดความรู้ทางศาสนาเข้ากับ ยุคสมัย และเป็นเครื่องมือในการรักษาความเชื่อมโยงในชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้สื่อและกิจกรรม ทางศาสนา เช่น การทำบุญตักบาตร การถวายสังฆทาน และการจัดกิจกรรมอบรมพระธรรม ล้วนมีความสำคัญ ในการเสริมสร้างการปฏิบัติธรรมและความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน ที่น่าสนใจ คือ มีการเชื่อมโยงกิจกรรมทางศาสนา กับชุมชนพม่า โดยมีการร่วมมือในการทำบุญและจัดเทศกาลต่าง ๆ ซึ่งเป็นการใช้พระพุทธศาสนาเป็น สะพานเชื่อม ความสัมพันธ์ และส่งเสริมความเข้าใจระหว่างสองชาติพันธุ์ การประยุกต์ใช้สื่อและกิจกรรมเหล่านี้จึงไม่เพียงแต่ เป็นการรักษาความเชื่อ แต่ยังเป็นการสร้างความเข้มแข็งและบูรณาการทางสังคมอีกด้วย

3. พลังขับเคลื่อนจากครอบครัว ผู้นำ และการบูรณาการทางโลก การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีความสำเร็จ อย่างสูงด้วยการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันของ ครอบครัวและผู้นำชุมชน ครอบครัว เป็นกลไกหลักในการถ่ายทอด ความเชื่อและสร้างจิตสำนึกทางศาสนาให้แก่เยาวชนผ่านการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ขณะที่ ผู้นำชุมชน ไม่ว่าจะเป็น พระสงฆ์หรือผู้นำทางฆราวาส มีบทบาทในการสร้างแรงบันดาลใจและเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติศาสนกิจ รวมถึงการจัดกิจกรรมทางศาสนาในระดับชุมชน ผู้นำเหล่านี้ยังมีความสำคัญในการ สร้างความร่วมมือ กับชุมชนพม่า เพื่อการเผยแผ่ศาสนาอย่างยั่งยืนและสร้างความเข้าใจระหว่างวัฒนธรรม นอกจากนี้ ชุมชนไทยยังมีการ ผสมผสาน พระพุทธศาสนากับการเรียนรู้ทางโลก อย่างชาญฉลาด หลักธรรมคำสอนถูกนำมาเป็น กรอบแนวคิดในการพัฒนา การศึกษา การทำงาน และการสร้างความสัมพันธ์ ในชุมชน เช่น การสอนเรื่องความซื่อสัตย์ การมีสติในการทำงาน และการเคารพผู้อื่น ควบคู่ไปกับการเรียนรู้ทางวิชาการ การบูรณาการนี้ช่วยให้เยาวชนและสมาชิกในชุมชนสามารถ ดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ มีทักษะทางโลก และมีคุณธรรมทางธรรมควบคู่กันไป ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับ การดำรงชีวิตอย่างมีความสุขและยั่งยืนในสังคมที่มีการแข่งขันสูง

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้ การเผยแผ่ และสืบทอดพระพุทธศาสนา เชิงบูรณาการอย่างยั่งยืนในชุมชนชาวไทยเมืองมะริด ประเทศพม่า เป็นกระบวนการที่มีความซับซ้อนและมีความสำคัญ อย่างยิ่งต่อการรักษาอัตลักษณ์ทางศาสนาและวัฒนธรรมไทยในสังคมที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และศาสนา การขับเคลื่อนนี้มิได้มุ่งเพียงแค่การถ่ายทอดคำสอนเท่านั้น แต่เป็นการ สร้างความสัมพันธ์ที่ดี การบูรณาการหลักธรรม เข้ากับวิถีชีวิต และการใช้ประโยชน์จากการเรียนรู้ทางศาสนาในการแก้ไขปัญหาสังคมและพัฒนาคุณภาพชีวิต อย่างยั่งยืนด้วยกระบวนการขับเคลื่อน ดังนี้

1. กลไกการสร้างเครือข่ายและการพัฒนาบุคลากร การขับเคลื่อนสู่ความยั่งยืนเริ่มต้นจากการ สร้างเครือข่าย การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่เข้มแข็งและทันสมัย ซึ่งสามารถทำได้ผ่านหลายช่องทางสำคัญ อาทิ การใช้เทคโนโลยี และสื่อออนไลน์ เป็นเครื่องมือหลักในการเผยแพร่คำสอน จัดกิจกรรมทางศาสนาออนไลน์ เช่น การถ่ายทอดสด การเทศน์ และการฝึกสมาธิ เพื่อให้พระพุทธศาสนามีความทันสมัยและเข้าถึงกลุ่มเยาวชนได้ง่ายขึ้น ควบคู่ไปกับการใช้เทคโนโลยีคือการ จัดกิจกรรมทางศาสนาในชุมชน อย่างสม่ำเสมอ เช่น การทำบุญตักบาตร การอบรมพระธรรม และการจัดพิธีกรรมในวันสำคัญ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ช่วยเสริมสร้างความผูกพันและส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากสมาชิก

ทุกคนในชุมชน การพัฒนาผู้นำทางศาสนาและเยาวชน ถือเป็นกุญแจสำคัญในการสร้างความมั่นคงในระยะยาว ผู้นำทางศาสนา ซึ่งรวมถึงพระสงฆ์และผู้นำเพียรธรรม จำเป็นต้องได้รับการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องเพื่อให้มีความรู้ลึกซึ้งในพระธรรมคำสอน และสามารถถ่ายทอดหลักธรรมที่เหมาะสมกับการใช้ชีวิตในสังคมปัจจุบัน รวมถึงมีทักษะในการให้คำปรึกษาทางจิตใจและการแก้ไขปัญหาชุมชน ขณะที่ การพัฒนาเยาวชน ต้องเน้นการจัดกิจกรรมที่ช่วยให้พวกเขามีความเข้าใจและสามารถนำหลักธรรมไปปฏิบัติในชีวิตได้จริง เพื่อสร้างอนาคตที่มีคุณธรรมและสติสัมปชัญญะ การขับเคลื่อนยังต้องอาศัย การสร้างความร่วมมือกับชุมชนพม่า ในการจัดกิจกรรมทางศาสนาร่วมกัน เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและยอมรับซึ่งกันและกันในพื้นที่ที่มีความหลากหลาย

2. บทบาทของสถาบันครอบครัวและการบูรณาการทางโลก การรักษาความยั่งยืนของพระพุทธศาสนาในชุมชนไทยในมะริดไม่อาจขาด การส่งเสริมบทบาทของสถาบันครอบครัว ครอบครัวทำหน้าที่เป็นฐานรากสำคัญในการสืบทอดคุณธรรมและศีลธรรม ให้แก่เยาวชน โดยพ่อแม่เป็นผู้ถ่ายทอดความเชื่อและปลูกฝังการปฏิบัติศาสนกิจในชีวิตประจำวัน เช่น การสวดมนต์ก่อนนอนและการทำบุญร่วมกัน ซึ่งเป็นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติและสร้างบรรยากาศทางศาสนาในครอบครัวอย่างเป็นธรรมชาติ แม้จะมีความท้าทายจากข้อจำกัดด้านเวลาและความสนใจของเยาวชน การมีส่วนร่วมของครอบครัวยังคงเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้พระพุทธศาสนาคงอยู่ในชีวิตประจำวันของสมาชิกในชุมชนได้อย่างลึกซึ้งและยั่งยืน กระบวนการขับเคลื่อนยังให้ความสำคัญกับการบูรณาการศาสนาเข้ากับการพัฒนาชุมชนและเศรษฐกิจท้องถิ่น หลักธรรมของพระพุทธศาสนา เช่น การมีสติ ความซื่อสัตย์ และความเมตตา ถูกนำมาเป็น กรอบทางจริยธรรม ในการพัฒนาเศรษฐกิจและการดำเนินธุรกิจอย่างยั่งยืน โดยเน้นการทำงานที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่นและทรัพยากรธรรมชาติ วัดไทยในมะริดจึงไม่เพียงแต่เป็นศูนย์กลางทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็น ศูนย์การเรียนรู้และการพัฒนาชุมชน ผ่านการจัดกิจกรรมที่เชื่อมโยงหลักธรรมกับการพัฒนาทักษะอาชีพและการจัดการชีวิต ซึ่งส่งผลให้การพัฒนาทางเศรษฐกิจมีความสมดุลและสอดคล้องกับคุณธรรมทางจิตใจ ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถอยู่ร่วมกับสังคมที่หลากหลายได้อย่างสงบสุข

3. ปัจจัยแห่งความยั่งยืนและองค์ความรู้สำคัญ ความยั่งยืนของกระบวนการเรียนรู้และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในชุมชนชาวไทยมะริดขึ้นอยู่กับปัจจัยหลักสามประการ คือ การมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันของสมาชิกในชุมชน ในการตัดสินใจและทำกิจกรรมทางศาสนาและสังคมร่วมกัน การสืบสานคุณค่าทางศาสนาและวัฒนธรรม เพื่อรักษาอัตลักษณ์ของชุมชนไว้เป็นมรดก และการปรับตัวตามบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงโดยการหาวิธีการใหม่ ๆ เช่น การใช้เทคโนโลยีในการเผยแผ่ เพื่อให้ความเชื่อยังคงมีความหมายและเข้ากับยุคสมัย การขับเคลื่อนอย่างยั่งยืนนี้จำเป็นต้องได้รับ ความร่วมมือจากภาครัฐและองค์กรภายนอก เพื่อสนับสนุนด้านทรัพยากรและงบประมาณ

อภิปรายผล

ผลการวิจัยเรื่องการตั้งถิ่นฐาน อัตลักษณ์ และกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเผยแผ่และสืบทอดพระพุทธศาสนาของชุมชนชาวไทยในเมืองมะริด ประเทศพม่า สามารถอภิปรายเชื่อมโยงกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศได้อย่างชัดเจน โดยสะท้อนให้เห็นถึงพลวัตของ “คนไทยพลัดถิ่น” ในมิติประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม และศาสนา ภายใต้บริบทของรัฐบาล พรมแดน และโลกาภิวัตน์ ซึ่งแยกเป็นประเด็นในการอภิปราย ดังนี้

1. อัตลักษณ์ของชาวไทยในเมืองมะริดและภาคตะนาวศรีเป็นภาพสะท้อนของ “พื้นที่ทับซ้อน” ที่มีความละเอียดอ่อนและซับซ้อนอย่างยิ่ง พื้นที่แห่งนี้ตั้งอยู่บนรอยต่อระหว่างความผูกพันทางสายเลือดและวัฒนธรรมสยามในอดีต กับความเป็นจริงทางการเมืองในฐานะพลเมืองของเมียนมาในปัจจุบัน สอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าคนไทยในตะนาวศรีเป็น “คนพลัดถิ่นที่อยู่กับที่” (diaspora without migration) กล่าวคือ มีได้อพยพออกจากถิ่นฐานเดิม แต่กลับเปลี่ยนสถานะจาก “คนท้องถิ่น” เป็น “คนพลัดถิ่น” อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงเขตแดนยุคอาณานิคม (วรพจน์ วิเศษศิริ และวศิน ปัญญาวุธตระกูล, 2566) ประเด็นนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Osten, W.

ที่อธิบายว่า คนพลัดถิ่นมิได้เกิดจากการย้ายถิ่นทางกายภาพเพียงอย่างเดียว หากแต่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทางอำนาจ การเมือง และโครงสร้างรัฐชาติ ซึ่งส่งผลให้กลุ่มคนบางกลุ่มถูกทำให้เป็น “คนนอก” ในพื้นที่ที่เคยเป็นบ้านของตน ผลการวิจัยของท่านจึงช่วยยืนยันว่า แนวคิด diaspora ในบริบทเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีลักษณะเฉพาะ และไม่สามารถอธิบายได้ด้วยกรอบการอพยพแบบตะวันตกเพียงอย่างเดียว (Osten, W., 2002)

2. ปัญหาสถานะ สิทธิ และความเป็นชายขอบ: ความสอดคล้องกับงานไทยพลัดถิ่น ผลการวิจัยพบว่า คนไทยในมะริด ทวาย และตะนาวศรี ต้องเผชิญกับความไม่ชัดเจนทางสถานะทางกฎหมาย ถูกกีดกันด้านสิทธิขั้นพื้นฐาน ทั้งในเมียนมาและประเทศไทย คนไทยพลัดถิ่นจำนวนมากถูกทำให้เป็น “คนชายขอบ” (Marginalized people) แม้จะมีเชื้อชาติและวัฒนธรรมไทยก็ตาม ในประเด็นนี้ ผลการวิจัยของท่านช่วยต้อยอดองค์ความรู้ โดยแสดงให้เห็นว่า พระพุทธศาสนาและวัดไทยมิได้เป็นเพียงพื้นที่ทางจิตวิญญาณ แต่ยังทำหน้าที่เป็น “พื้นที่คุ้มครองทางสังคม” (social shelter) ที่ช่วยเยียวยาผลกระทบจากการถูกกีดกันทางโครงสร้างรัฐชาติ ซึ่งมีมิติทางศาสนานี้ยังปรากฏไม่เด่นชัด นักในงานไทยพลัดถิ่นบางชิ้นก่อนหน้านี้ (อัญทิพย์ ฤทธิ์ทอง, 2555)

3. พระพุทธศาสนาแบบจารีตสยามทำหน้าที่เป็น “เกราะป้องกัน” ปรากฏการณ์สุดท้ายที่รักษาตัวตน ความเป็นไทยมิให้ถูกกลืนกลายหายไป วัดไทยในมะริดถูกกำหนดให้มี “เงื่อนไขเชิงสถาบัน” ที่เจ้าอาวาสต้องเป็น ชาวไทย เพื่อรักษาจารีตปฏิบัติที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะ เช่น การโกนหัวและการทรมานจิวรเหลืองทอง ซึ่งแตกต่าง จากสงฆ์เมียนมาอย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ทีมองว่าวัด คือ ศูนย์กลางของพุทธบริษัททั้งหมด และ ต้องอาศัยทั้งพระสงฆ์และฆราวาสร่วมกันขับเคลื่อน (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), 2546) ผลการวิจัยยังสอดคล้อง กับแนวคิดที่ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบันต้องอาศัยการบูรณาการบทบาทของพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน และกิจกรรมทางสังคม ผลการวิจัยของท่านช่วยเสริมให้เห็นว่า ในบริบทของคนไทยพลัดถิ่น บทบาทของพระสงฆ์ ไม่ได้จำกัดอยู่กับการสอนธรรมะ แต่ยังเป็น “ผู้นำทางอัตลักษณ์” และ “ผู้ประสานความสัมพันธ์ระหว่างชาติพันธุ์” (พระศรีพัชรโรดม และชยุต ภาวนานันทกุล, 2560)

4. พระพุทธศาสนาในบริบทพหุวัฒนธรรมและการผสมผสานทางวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่า พระพุทธศาสนา ในชุมชนไทยมะริดมีลักษณะผสมผสานกับบริบทท้องถิ่นเมียนมา สอดคล้องจารีตประเพณีเป็นพื้นที่ร่วมของคน ในสังคมพหุวัฒนธรรม (ไข่มุก อุทยาวลี และบรรจง ฟ้ารุ่งแสง, 2562) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดชนิตธรรม และการอยู่ร่วมกันท่ามกลางความแตกต่างทางศาสนาและชาติพันธุ์ ผลการวิจัยของท่านแสดงให้เห็นอย่างเป็น รูปธรรมว่า วัดไทยในมะริดทำหน้าที่เป็น “สะพานเชื่อม” ระหว่างชุมชนไทยและพม่า ผ่านกิจกรรมทางศาสนาและ เทศกาลร่วม ซึ่งช่วยลดความตึงเครียดทางชาติพันธุ์ และสร้างความเข้าใจร่วมกัน

5. กระบวนการเรียนรู้เชิงบูรณาการกับงานวิจัยด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สอดคล้องกับแนวคิด “การวิจัยบูรณาการ” (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2547) อย่างชัดเจน กล่าวคือ การสืบทอดพระพุทธศาสนาในชุมชนไทย มะริดเป็นการประสานวัด ครอบครัว โรงเรียน ชุมชน และเทคโนโลยีเข้าด้วยกันอย่างเป็นองค์รวม การใช้สื่อออนไลน์ และกิจกรรมเชิงรุกในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบันจำเป็นต้องปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม และความสนใจของเยาวชน (พระสุธีวีรบัณฑิต และคณะ, 2547); (อุดมศักดิ์ นิภาเกษม และคณะ, 2565) อย่างไรก็ตาม งานวิจัยของท่านได้เพิ่มมิติใหม่ โดยชี้ให้เห็นว่า เทคโนโลยีไม่เพียงเป็นเครื่องมือเผยแผ่ธรรมะ แต่ยังเป็นกลไกสำคัญ ในการเชื่อมโยงชุมชนข้ามพรมแดนให้คงอยู่ในสภาวะพลัดถิ่น

องค์ความรู้ใหม่

1. การศึกษาประวัติและภูมิหลังการนับถือพระพุทธศาสนาในชุมชนชาวไทยในมะริด จากการศึกษาประวัติศาสตร์ และภูมิหลังของการนับถือพระพุทธศาสนาในชุมชนชาวไทยในมะริด พบว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเริ่มต้นมาตั้งแต่ สมัยที่ชุมชนชาวไทยในมะริดมีการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่นี้ โดยชาวไทยได้มีการนำเอาองค์ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

และประเพณีต่าง ๆ มาจากประเทศไทย เมื่อชุมชนชาวไทยตั้งถิ่นฐานในพม่าและเมืองมะริด พระพุทธศาสนาได้เข้ามา มีบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวันของชาวไทยในชุมชน โดยเริ่มมีการสร้างวัดและสถาบันทางศาสนาเพื่อให้เกิดการศึกษา และเผยแผ่พระพุทธศาสนา การนับถือพระพุทธศาสนาของชาวไทยในมะริดไม่เพียงแต่เป็นการยึดถือศาสนาในแง่ของพิธีกรรม แต่ยังเป็นการส่งเสริมจริยธรรมและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกในชุมชน การสร้างวัดและสถานที่ปฏิบัติธรรมในมะริดจึงไม่เพียงแต่เป็นการสืบทอดทางศาสนา แต่ยังเป็นศูนย์รวมของการเรียนรู้และการดำเนินชีวิตตามหลักศีลธรรมในพระพุทธศาสนา

2. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้การเผยแผ่และสืบทอดพระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการ การพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อเผยแผ่และสืบทอดพระพุทธศาสนาในชุมชนชาวไทยในมะริดมีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการนำแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในลักษณะเชิงบูรณาการที่มุ่งเน้นการเชื่อมโยงการเรียนรู้ทั้งด้านศาสนาและการปฏิบัติตามหลักธรรมในชีวิตประจำวัน การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ควรนำเอาวิธีการที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน โดยการใช้ สื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสม เช่น การใช้ สื่อออนไลน์, การสอนจากประสบการณ์ชีวิตจริง และการส่งเสริมการเรียนรู้แบบปฏิบัติ ผ่านกิจกรรมทางศาสนาและพิธีกรรม ในด้านการพัฒนาศูนย์การศึกษาและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ควรเน้นให้เกิดการ บูรณาการระหว่างศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ชุมชนต้องสามารถเรียนรู้พระธรรมคำสอนและประเพณีในศาสนาในขณะที่ไม่ละทิ้งหรือมองข้ามวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สำคัญ การสอนเด็กและเยาวชนถึงวิธีการใช้หลักธรรมในการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตประจำวันจะช่วยเสริมสร้างความเข้าใจในหลักธรรมและเสริมสร้างความยั่งยืนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

3. การขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้การเผยแผ่และสืบทอดพระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการอย่างยั่งยืน การขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้การเผยแผ่และสืบทอดพระพุทธศาสนาในชุมชนชาวไทยในมะริดให้เกิดความยั่งยืนนั้น ต้องพิจารณาถึงการสร้างระบบสนับสนุนที่สามารถเชื่อมโยงทุกภาคส่วนในชุมชนเข้าด้วยกัน โดยการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่ ระหว่างวัด ครู และผู้นำชุมชน เป็นสิ่งสำคัญในการสร้างความร่วมมือในการเผยแผ่ศาสนาอย่างต่อเนื่อง การสนับสนุนจากภาครัฐและองค์กรทางศาสนาก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ทำให้การขับเคลื่อนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา นั้นยั่งยืน ภาครัฐควรสนับสนุนการสร้างศูนย์เรียนรู้ทางศาสนาที่ให้โอกาสประชาชนได้เข้าถึงการศึกษาในพระพุทธศาสนา และการใช้ชีวิตตามหลักศีลธรรม โดยการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การอบรมพระสงฆ์ การจัดค่ายบำเพ็ญประโยชน์ทางศาสนา และการจัดงานเทศกาลต่าง ๆ ที่ช่วยเสริมสร้างความเชื่อมโยงระหว่างสมาชิกในชุมชน

องค์ความรู้ใหม่ “รูปแบบการดำรงอัตลักษณ์ของชุมชนไทยในมะริด”

“การบูรณาการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Integration Model)

หัวใจสำคัญที่ทำให้ชุมชนสามารถธำรงอัตลักษณ์เอาไว้ได้

แกนกลางพุทธศาสนาเชิงบูรณาการ (Integrative Buddhism)

ศาสนาทำหน้าที่เป็นแกนกลางที่เชื่อมโยงมิติทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสังคมเข้าไว้ด้วยกัน ส่งผลให้ชุมชนมีความยืดหยุ่นและมีความเข้มแข็งเพียงพอที่จะเผชิญกับความท้าทายต่าง ๆ

ภาพที่ 1 รูปแบบการดำรงอัตลักษณ์ของชุมชนไทยในมะริด

สรุปและข้อเสนอแนะ

ชุมชนชาวไทยในเมืองมะริด เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีรากฐานความผูกพันทางประวัติศาสตร์กับสยามมาอย่างยาวนาน แม้จะแปรสถานะเป็นคนไทยพลัดถิ่นภายหลังการปักปันเขตแดนในปี พ.ศ. 2411 แต่ยังคงธำรงอัตลักษณ์ความเป็นไทยผ่านภาษาถิ่นได้และจาริตสยามไว้อย่างเหนียวแน่น โดยมีพระพุทธศาสนาเถรวาททำหน้าที่เป็น “ระบบสังคมและวัฒนธรรมที่มีชีวิต” และเป็นศูนย์กลางแห่งจิตวิญญาณที่ยึดเหนี่ยวชุมชน กระบวนการสืบทอดอัตลักษณ์ขับเคลื่อนผ่านกลไก 4 ประสานที่เชื่อมโยงระหว่าง วัด ครอบครัว ประเพณี และเทคโนโลยีดิจิทัล วัดไทยทำหน้าที่เป็นมหาวิทยาลัยชุมชนและคลังปัญญาที่เก็บรักษาคัมภีร์โบราณและสืบสานภาษาไทยผ่านการท่องจำบทสวด ขณะที่คณะสงฆ์ชาวไทยทำหน้าที่เป็น “ตัวกลางทางวัฒนธรรม” และสะพานเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่พหุสังคม นอกจากนี้ยังมีการบูรณาการพุทธธรรมเข้ากับวิถีเศรษฐกิจท้องถิ่นและเศรษฐกิจสร้างสรรค์เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน แม้ปัจจุบันต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์ทางอัตลักษณ์จากนโยบายรัฐและการสู้รบ แต่ความร่วมมือข้ามพรมแดนและการสนับสนุนจากมาตุภูมิถือเป็นปัจจัยสำคัญในการรักษาความยั่งยืน วิสัยทัศน์ในอนาคตจึงมุ่งเน้นการพัฒนาศาสนาทางปัญญาใหม่ที่เท่าทันเทคโนโลยี เพื่อรักษาประเพณีแห่งศรัทธาในดินแดนตะนาวศรีให้คงอยู่สืบไปอย่างสง่างาม การศึกษาครั้งต่อไปควรใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) โดยการนำข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย เช่น เอกสาร วัด และหน่วยงานรัฐ มาประกอบกัน เพื่อเพิ่มความเที่ยงตรงของผลการศึกษา ขณะเดียวกัน ควรมีการสำรวจเชิงปริมาณเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของเยาวชนในกิจกรรมศาสนา การเข้าถึงสื่อออนไลน์ และทัศนคติต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งจะเป็นดัชนีในการวัดความเข้มแข็งของชุมชนทางศาสนาในระยะยาว อีกทั้ง ควรมีการสร้างเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนชาวไทยเมืองมะริด โดยนำวิถีพุทธบูรณาการหลักธรรม เพื่อให้คนไทยพลัดถิ่นมีความสุขและสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางโลกและทางธรรมได้อย่างยั่งยืน สำหรับข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ควรขยายพื้นที่การศึกษาไปยังชุมชนไทยพลัดถิ่นในพื้นที่อื่น ๆ เช่น เกาะลังกาวิ เป็นต้น และควรศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างคนไทยพลัดถิ่นที่นับถือพระพุทธศาสนาและคนไทยพลัดถิ่นที่นับถือศาสนาอิสลาม เพื่อทำความเข้าใจในความแตกต่างและความสัมพันธ์ที่มีอยู่ ซึ่งจะเป็นข้อมูลสำคัญในการกำหนดแนวทางในการดำเนินงานและกิจกรรมต่าง ๆ ในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- ไผ่มุก อุทยาวิไล และบรรจง ฟ้ารุ่งแสง. (2562). การศึกษาประวัติศาสตร์สังคมพหุวัฒนธรรมจากตำนานท้องถิ่นภาคใต้. ใน รายงานการวิจัย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2547). บทสรุปการจัดทำข้อเสนอการวิจัยในเชิงบูรณาการสำหรับผู้บริหาร: ฉบับกระเป๋. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- ทรงชัย ทองปาน และรัชพล ไทยฤทธิ์. (2561). การปรับเปลี่ยนและการธำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของคนไทยพลัดถิ่น หมู่บ้านสิงขร ในเขตตะนาวศรี ประเทศพม่า. วารสารพัฒนศาสตร์, 1(2), 137-168.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2546). ต้องฟื้นฟูวัดให้ชนบทพัฒนา สังคมไทยจึงจะก้าวหน้าได้มั่นคง. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- พระศรีพัชโรดม และชยุต ภาวนานันทกุล. (2560). รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสังคมไทย. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, 13(2), 335-346.
- พระสุธีวีรบัณฑิต และคณะ. (2547). สัมฤทธิ์ผลของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม. ใน รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร.
- มนต์ชัย ผ่องศิริ และคณะ. (2557). ไทยพลัดถิ่นในตะนาวศรี: การดำรงชีพของ ผู้เลือกที่จะอยู่ อย่างคนต่างถิ่น. วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง, 10(2), 82-106.

- มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.
- วรพจน์ วิเศษศิริ และวศิน ปัญญาบุตรกุล. (2566). การปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของคนไทยพลัดถิ่นบ้านสิงขรมณฑลตะนาวศรี สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาช่วง พ.ศ. 2490 - 2562. วารสารวิจัยวิชาการ, 6(2), 53-72.
- อัญทิพย์ ฤทธิ์ทอง. (2555). การศึกษาเพื่อการสร้างสรรค์ : กรณีความเชื่อมโยงในความศรัทธาต่อพระเครื่องชุดเบญจภาคีในสังคมไทย. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาทัศนศิลป์-ศิลปะสมัยใหม่. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อุดมศักดิ์ นิภาเกษม และคณะ. (2565). แนวทางการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนชาวไทยในประเทศออสเตรเลีย. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์, 10(7), 12-21.
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. Richardson (Ed.), Handbook of theory and research for the sociology of education. New York: Greenwood.
- Bruce, S. (2011). Secularization: In defence of an unfashionable theory. New York: Oxford University Press.
- Harper, C. L. (2011). Exploring social change. New York: Pearson.
- Keyes, C. F. (1989). Thailand: Buddhist kingdom as modern nation-state. New York: Westview Press.
- Osten, W. (1996). Diasporic Relations and Social Exclusion: The case of Kurdish refugees in Finland. Siirtolaisuus-Migration, 23(4), 7-15.
- Osten, W. (2002). The concept of diaspora as an analytical tool in the study of refugee communities. Journal of Ethnic and Migration Studies, 28(2), 221-238.
- Safran, W. (1991). Diasporas in modern societies: Myths of homeland and return. Diaspora: A Journal of Transnational Studies, 1(1), 83-99.
- Swearer, D. K. (2010). The Buddhist world of Southeast Asia. (2nd ed.). New York: SUNY Press.
- Vertovec, S. (1999). Conceiving and researching transnationalism. Ethnic and Racial Studies, 22(2), 447-462.